



Osmanlı Sarayı'nda Bir Macar Piyanist: Géza Hegyei

Evren Kutlay-Gábor Fodor

Bonn, Max Weber Stiftung-Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute, 2023, 153 sayfa, ISSN (online) 2192-5291, ISSN (Print) 2192-6816.

Ayşegül ERSİN*

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki kozmopolit yaşamı, geçmişten günümüze araştırmacıların ilgisini çeken bir saha olmuştur. Bununla beraber küresel ölçekte devletler arası ilişkiler bağlamında bu döneme farklı bir bakış açısı getirecek yeni çalışmalara ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır. Akademisyen-müzikolog Prof. Dr. Evren Kutlay ve tarihçi Dr. Gábor Fodor'un birlikte kaleme aldığı bu eser, biyografilerin tarihi daha erişilebilir kıldığı bir dönemde, 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürünü, uluslararası ilişkilerini ve çok sesli müziğini anlamak için İstanbul'da ömrünün 39 yılını geçirmiş Macar piyanist Géza Hegyei'yi çevreleyen tarihsel olaylar ve belgeler ışığında daha kapsamlı bir bakış açısı sunuyor.

Üç bölümden oluşan kitap, daha sonra anlatılacak konuların tarihsel ve kültürel arka planını oluşturmak için Osmanlı ve Macar ilişkilerinin tarihiyle başlar. Kökleri 17. yüzyıla dayanan Macarların özgürlük mücadeleleri, Osmanlı'ya sığınan mülteciler vesilesiyle iki devletin ilişkilerini kuvvetlendirmiş ve Macarların üzerinde Mohaç'tan sonra Türklerin imajını değiştirecek büyük bir etki yaratmıştır. Tarihî arka planın verildiği bu bölümde, Türk-Macar ilişkilerinin geçmişten günümüze değişen dinamiği ve iki kültürün birbirine yakınlaşmasında önemli roller oynayan meşhur isimlere dair önemli bilgiler yer alır. Ayrıca bu bölümde, Géza

* Doktora Adayı, Szeged Üniversitesi Modern Tarih Programı, Szeged, aysglersn@gmail.com

Hegyei'nin İstanbul'a gelişinin en önemli nedeni ve Macarların ulusal kimliğinin temsilcilerinden biri olan hocası Franz Liszt'in, ekol hâline gelmiş kendine has tarzıyla iki devlet arasındaki ilişkilerin müzikal altyapısına etkisinden bahsedilir.

İkinci bölümde, Macar ulusal ekolüne katkı sağlayan Franz Liszt'in hayatına dair ayrıntılar ve Osmanlı çok sesli müziğine yaptığı katkılar ele alınır. Okuyucu, 19. yüzyılda öne çıkan ulusçuluk fikrinin müzikteki etkilerini Liszt'in kariyerinde takip ederek, Macaristan'daki klasik müziğin kurumsal ve kültürel gelişimine dair önemli bilgiler edinir. 1847'de İstanbul'a seyahat eden Liszt'in müzikal çalışmaları, öğrencilerinin de kariyerleri için Osmanlı topraklarına gitmesini ve burada kendi müzikal anlayışını temsil etmelerini sağlamıştır. Eser, özellikle 19. yüzyılda yaygınlaşan bu akımın önemli temsilcilerinin kariyerleri hakkında ayrıntılı bilgiler sunar. Bu bölüm, Franz Liszt ekolünün Macaristan'daki ve Türkiye'deki etkilerine, iki kültürden ünlü isimlerin bu ekol doğrultusundaki etkileşimlerinin ve Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'si'ne uzanan ilklerin ayrıntılı bilgisine ayrılmıştır.

Eserin en hacimli bölümü olan üçüncü bölümde, Géza Hegyei'nin hayatı, eğitimi, İstanbul'a gelişi ve evliliği, Osmanlı Sarayı'ndaki prestijli kariyeri, İstanbul ve Budapeşte'deki konserleri, İstanbul'daki Macar cemiyeti ile ilişkileri, Türk ulusunun gelişimine yaptığı katkılar, ilk modern kadın şair Nigâr Hanım'ın anılarındaki temsili, adına yazılmış kartlar, mektuplar ve davetlere dair ayrıntılı bilgiler bulabileceğimiz başlıklar yer alır. Aslen Musevi olan Hegyei, tüccar bir babanın oğludur ve gençliğinde piyanoya olan ilgisi ailesi tarafından hoş karşılanmamıştır. Buna rağmen gayretleri sayesinde piyanoda yeteneğini kanıtlamış, uluslararası anlamda üne kavuşarak birçok sanatçıyı etkilemiştir. 1887'de İstanbul'a geldikten sonra Rum-Ortodoks bir tüccarın kızı Katharina ile tanışır. Katharina ile evlendikten sonra İstanbul'da yaşamayı tercih eden Hegyei'nin aile hayatına dair müzikal ayrıntılar, imparatorluğun şehir hayatını temsil eden üst tabaka diyebileceğimiz Osmanlı aile hayatına farklı bir açıdan bakmamıza olanak sağlar. Alman ve Macar gazetelerinde Hegyei'nin hayatı hakkında yer alan haberler, Osmanlı'nın son dönem eğlence ve kültür hayatına dair önemli ayrıntıları okuyucuya iletir. Bu bölümde, Hegyei'nin başta Nigâr Hanım olmak üzere Osmanlı kadınlarının kültürel gelişiminde oynadığı rol bizzat kadınların kaleminden takip edilebilmektedir. Babası Macar asıllı olan ve bu sayede Hegyei ile tanışan Nigâr Hanım, yakın zamanda Latin harflerine aktarılan, 1887-1918 arasında kaleme aldığı günlüklerinde Hegyei'den piyano öğretmeni ve manevi destekçisi olarak sık sık bahsetmiştir. Kitabın bir bölümü, dönemin entelektüellerinin yaşamları hakkında yapılabilecek bir değerlendirmeyi daha mümkün kılacağı için günlükten alınan parçalardan oluşur; müzik ve tarihin birlikteliğine edebiyatın sesi de girer. Eserin bu bölümü Macar cemiyetine dair ayrıntılar, Hegyei'nin besteleri ve bağış için yaptığı konserlerle Türk ulusuna yaptığı katkılardan bahsetmektedir ve okuyucuya 19. yüzyıl Batı etkisinde gelişen müzik hayatına dair önemli gelişmeleri aktarır.

Elimizdeki eserin en önemli özelliklerinden biri kuşkusuz öne sürülen arşiv belgelerini, Macar ve Alman gazetelerinden haberleri, dönemin kültürel hayatını daha iyi tanımak için kullanılan Şark Ticaret yıllıklarını, aile arşivlerinde yer alan belgeleri ve Macar tarihi kaynaklarını hem tarihe meraklı, hem de imparatorluğun son döneminde gelişmeye başlayan çok sesli Batı müziğine ilgi duyan okuyucular ile buluşturmasıdır. Macar asıllı olarak Osmanlı Sarayı'nda görev yapmış tek sanatçı Géza Hegyei, kitapta kişiliği ve sanat hayatıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin hanedanlıktan demokrasi rejimine geçişinin bir temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Okur, Hegyei'nin biyografisinin imkânları dâhilinde sunulan bilgi ve belgelerle, Batı'nın çok sesli müziğinin Türk topraklarında nesilden nesile aktarılan müzikal mirasının gelişimine tanık olur.

Kitabı öne çıkaran bir diğer nokta, Macar-Türk müzik tarihi ve iki ülke arasındaki ilişkilerin tarih literatürünü bir araya getirmesidir. Eser, Géza Hegyei'nin, İstanbul'a seyahat etmeden önce Musevilerin yaşadığı Orosháza şehrinde ikamet ederken 1848-1849 Macar Özgürlük Savaşı askerlerinden biri olan Klapka ile tanışmasından ve burada İstanbul'a davet edildiğinden bahseder. Bu noktada okura, 1848 yılında Avrupa'yı etkisi altına alan ulusçuluk akımının ve iki ülke arasındaki siyasi etkileşimlerin müziğin gelişimine nasıl etki ettiğine dair bir fikir verir. Macar halk müziği öğelerini rapsodilerinde kullanan hocası Franz Liszt'in etkisinde, Hegyei de ulus sevgisini Atatürk'e ithafen bestelediği *Millî Marş* ile göstermiştir.

Genel olarak kitaba baktığımızda, disiplinler arası bir bakış açısından resmî belgeler, mektuplar, aile arşivleri, gazeteler yardımıyla yazılan başarılı bir biyografi ve aile tarihi ile karşı karşıyayız. Eser, Géza Hegyei odağında, 19. yüzyıldaki Osmanlı Batı müziğine ve iki ülke arasındaki ilişkilere dair farklı bir bakış açısı sunarak önemli bir boşluğu dolduruyor. Son olarak, Osmanlı sanatçıları ve müzik hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgiler bulabileceğimiz, titizlikle ve özenle hazırlanan bu eser, müzikseverler ve tarihseverler için, yalnızca Osmanlı'daki değil, Avrupa'daki müzik tarihine dair bilgileri de okuyucuya sunuyor.